

Kan NATO:s humanitära intervention i Kosovo 1999 rättfärdigas?

Abstract

This essay investigates if NATO's humanitarian intervention in Kosovo 1999 can be justified. To answer this question we use values like sovereignty, nonintervention, human rights and perspectives that are essential to the question. The perspectives used are two normative ethical perspectives and the Just War theory, which has some criteria's for going to war and how war should be conducted. By using these values and perspectives we implement a methodological approach that is called normative given that-analysis. NATO intervened in Kosovo and bombarded Serbia without the UN Security Council's permission. This raised the question if the action could be justified. The situation in Kosovo was a humanitarian crisis. The Kosovar Albanians were under risk of ethnic cleansing and genocide by the Serbian Government under the leadership of Slobodan Milosevic. The essay comes to the conclusion that NATO's intervention can both be justified and not depending on what values are used in the argumentation lines.

Nyckelord: Kosovo, NATO, humanitär intervention, suveränitet, mänskliga rättigheter

Antal ord: 9 860

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Problem.....	1
1.2	Syfte och frågeställning.....	2
1.3	Teori.....	3
1.4	Metod.....	4
1.5	Material.....	5
2	Humanitära interventioner och värdekonflikter	6
2.1	Allmänt om humanitära interventioner.....	6
2.2	Suveränitetsprincipen	7
2.3	Icke-interventionsprincipen	8
2.4	Mänskliga rättigheter	8
2.5	Responsibility to Protect.....	9
3	Teorier kring humanitära interventioner	11
3.1	Plikt- och konsekvensetik.....	11
3.2	Just War teori.....	12
4	NATO:s humanitära intervention i Kosovo	15
4.1	Från Jugoslavien till interventionen	15
4.2	NATO:s intervention	17
5	Analys av argument för och emot interventionen.....	19
5.1	Argument för rättfärdigandet av interventionen.....	19
5.2	Argument emot rättfärdigandet av interventionen.....	23
6	Avslutning	27
7	Referenser	29

1 Inledning

1.1 Problem

I den här uppsatsen tänker vi skriva om problematiken kring humanitära interventioner. Humanitära interventioner är ett kontroversiellt ämne inom internationell politik, en av statsvetenskapens subdiscipliner. Vi anser därför att ämnet är av hög relevans. Den kanske mest omdebatterade humanitära interventionen är den som utfördes av NATO i Kosovo 1999. Området är av stor betydelse för stabiliteten på Balkan. Kosovo berör alltså både internationell och regional nivå. För att belysa slagkraftigheten i Kosovofrågan kan man se på relationen mellan USA och Ryssland. En händelse som inträffade under Kosovo interventionen visar vilken stor spänning detta lilla område kan leda till bland stormakter. Vid tiden för början av bombningen av Serbien befann sig NATO och Ryssland i en tävling om vem som skulle hinna först och ta över flygplatsen i Kosovos huvudstad Pristina. Ryssarna hann före vilket gjorde den amerikanske generalen Wesley K. Clark mycket frustrerad. Enligt Newsweek hade Clark en stark önskan om att NATO-trupper skulle inta flygplatsen före ryssarna, men Nato-truppers befälhavare på marken, general Sir Mike Jackson hade vägrat att lyda denna order med motivering att han inte var beredd att leda världen in i gränsen till en tredje världskrig för en flygplats i södra Balkan. (Ignatieff, 2001, s.73, 75)

Syftet med så kallade humanitära interventioner är att värna mänskliga rättigheter. På senare år har idén om humanitära interventioner fått allt större gehör och börjat ses som något positivt av många stater. NATO:s intervention i Kosovo år 1999 kan ses som en milstolpe i humanitära interventioners historia. Stora civila dödsoffer i kriget i Bosnien och Hercegovina 1991-1995 och Rwanda 1994, samt omvärldens passiva hållning när dessa brott mot mänskliga rättigheter skedde ledde till en humanitär intervention i Kosovo med en klar bestämdhet. Risker för att serberna skulle bedriva en etnisk rensning mot albanerna i Kosovo fick NATO:s medlemmar att agera utan att ha fått klartecken från FN:s säkerhetsråd, vilket man behövde för att interventionen skulle vara legitim. (Bring, 2002, s.74) Interventionen genomfördes trots detta och NATO förhindrade ett serbiskt folk mord på kosovoalbanerna. Efter interventionen började det höras allt fler positiva röster om humanitära interventioner. Dessa röster utmynnades i en internationell rapport kallad för "The Responsibility to Protect" Rapporten föreslår att omvärlden bör ta på sig rollen som beskyddare av mänskliga rättigheter när en stat medvetet eller omedvetet inte kan skydda sina medborgare.

Rapporten antogs som resolution 1674 av FN:s säkerhetsråd år 2006. (Amstutz, 2008, s.102)

Interventionen i Kosovo har samtidigt lett till diskussioner om huruvida humanitära interventioner kan rättfärdigas och om de överhuvudtaget bör genomföras. Problemet med humanitära interventioner är att genom att intervensera i ett annat lands territorium så bryter man mot allmänna principer som suveränitetsprincipen och icke-interventionsprincipen. Stater är suveräna och det är absolut förbjudet att blanda i sig i andra länders inre angelägenheter. Detta är ett stort problem och därför en stor diskussionsfråga som vi anser vara värd att skriva om.

1.2 Syfte och frågeställning

Genom denna tydliga problematik anser vi att ämnet är principiellt intressant och att vi dessutom besvarar på so what-frågan. Den tydliga problematiken kretsar kring olika värden, där vårt syfte är att undersöka om så kallade humanitära interventioner kan rättfärdigas eller inte. Som vi har nämnt är detta ett problematiskt ämne då idén om mänskliga rättigheter krockar med principer som suveränitetsprincipen och icke-inblandnings/interventionsprincipen. Vi kommer således att undersöka om humanitära interventioner kan rättfärdigas genom att problematisera och analysera utifrån olika moraliska argument och etiska perspektiv, som vi sedan ämnar jämföra med varandra och se om det ena värdet överstiger den andra. NATO:s humanitära intervention i Kosovo 1999 utgör vårt empiriska exempel genom uppsatsen. Vi anser dessutom att en kort historisk genomgång av Kosovo är nödvändig för att göra läsaren mer införstådd i problematiken kring Kosovo. Kosovo är Balkan och Balkan är historia. Vem som har historisk rätt till landet är en viktig aspekt i många frågor, bl.a. i vår interventions problematik. NATO:s intervention har dessutom kommit att medföra konsekvenser av ett delvis självständigt Kosovo, ett protektorat som vi inte kan ge utrymme i vår uppsats. Dessa konsekvenser kan för sig själva utgöra principiellt intressanta frågeställningar som man kan skriva uppsatser kring. Vårt uppsatsämne behandlar alltså en viktig samtidspolitisk fråga och det ställda problemet innehåller ett dilemma där olika principer pekar i olika riktningar. Vårt syfte är enbart att redovisa två olika argumentationslinjer där principerna berörs. Vi syftar därför inte till att ge ett eget normativt ställningstagande.

Vår frågeställning lyder: Kan NATO:s humanitära intervention i Kosovo 1999 rättfärdigas?

Som vår frågeställning belyser gäller vår analys enbart NATO. Vi tror dock att om någon annan aktör hade intervenserat, säg FN eller EU, hade analysen sett likadan ut eftersom samma värdekonflikter hade gällt. Vår frågeställning om interventionen kan rättfärdigas kräver såväl en normativ som empirisk analys. Vi

kommer att genomföra analyserna var för sig. Först den normativa där vi diskuterar tre normativa perspektiv: pliktetik, konsekvensetik och Just War. Därefter genomför vi den empiriska analysen i vilken vi undersöker om villkoren i den normativa analysen är uppfyllda. Vi preciserar värdena i dessa perspektiv.

1.3 Teori

Som val av teori tänker vi använda oss av de normativa perspektiven pliktetik (deontologi) och konsekvensetik. Motiveringen av detta val är att man utifrån dessa perspektiv kan nå fram till olika svar huruvida något kan rättfärdigas eller inte beroende på hur man resonerar kring olika värden och principer. De etiska perspektiven ger alltså en idé om hur man kan argumentera för ett preciserat värde. Inom pliktetiken är det handlingen som är i centrum. Handlingen värderas mot bakgrund av ett antal på förhand formulerade etiska principer som har universell räckvidd. Inom konsekvensetiken är det istället handlingens effekter som står i centrum. Man ska alltid handla så att konsekvenserna av handlingen blir så goda som möjligt. Dessa två perspektiv ger alltså helt olika principer för hur en handling skall värderas moraliskt. (Badersten, 2006, s.32, Sjölin, 2004, s.20) Vi vill därför utifrån dessa två normativa perspektiv se hur man kan resonera kring humanitära interventioner och NATO:s humanitära intervention i Kosovo 1999.

Vidare anser vi att teorin om Just War är ett viktigt inslag i uppsatsen. Detta eftersom den här teorin handlar om huruvida krig kan rättfärdigas. Humanitär intervention involverar ofta krigföring, som vi kan se i exemplet med Kosovo, för att uppnå sina resultat. Just War teorin representerar en mellanhand mellan olika teorier kring krig. Alla mellanstatliga förbindelser, däribland krig, antas av teorin vara föremål för allmänt erkända moraliska normer. Likt andra teorier om krig erkänner Just War teorin att det finns moraliska hinder för krig. Men till skillnad från exempelvis pacifismen som förbjuder all krigföring och våldsutövande, förutsätter Just War att våld kan vara ett instrument för att skapa rättvisa. Även om våld betraktas som något ont, så är det nödvändigtvis inte den största ondskan som finns. Detta innebär att några moraliska värden, som skyddet av oskyldiga, återställandet av något felaktigt, bestraffning av kriminellt beteende och försvar mot aggression, kan rättfärdiga användandet av våld. Just War teorin syftar fundamentalt till att begränsa våldet i krig genom att förbjuda bruk av våld och på så vis begränsa omfattningen av våldet i sig. Teorin försöker alltså egentligen inte att rättfärdiga krig, utan snarare till att förhindra dem genom motivera stater till att finna andra alternativ än krig för att lösa sina konflikter. (Amstutz, 2008, s.113f, Aggestam, 2004, s.20) Motiveringen av Just War teorin är att perspektivet innehåller både pliktetiskt och konsekvensetiskt tänkande.

1.4 Metod

Som metodologiskt tillvägagångssätt anser vi att normativ analys går att tillämpa på vår undersökning. I en normativ undersökning är det argumenten för och emot olika principer eller åtgärder som studeras. (Beckman, 2006, s.337) Som vi nämnde i ”Syfte och frågeställning” är syftet enbart att redovisa två argumentationslinjer och inte att ge ett eget normativt ställningstagande. När vi sedan tillämpar de normativa teorierna på det empiriska materialet kommer en debatt att uppstå där olika svar framkommer i ett nytt ljus. De normer som finns fastslagna i föreskrifter, lagtexter, internationella avtal och konventioner är de som står i fokus i våra argumentationslinjer. Värderingar som kan ligga till grund för eventuell kritik från vår sida är med andra ord endast det som tydligt går att återföra till det som finns fastslaget i dessa föreskrifter, lagtexter, internationella avtal och konventioner som kommer att beröras. (Beckman, 2006, s.338) ”En normativ undersökning förtydligar hur de argument som åberopas hänger samman, vilka ståndpunkter de är förenliga eller oförenliga med, vilka mer grundläggande värderingar och antaganden som de för med sig.” (Beckman, 2006, s.339) Poängen med vår normativa undersökning är inte att framföra normativa uppfattningar, utan att uppenbara argument för och emot interventioner.

Frågeställning, Kan NATO:s humanitära intervention i Kosovo 1999 rättfärdigas, utgör en normativ fråga. En normativ fråga är en fråga om vad som är gott och ont, rätt och orätt. Sådana frågor söker svar på hur något bör vara och hur det kan rättfärdigas. Normativa frågor handlar alltså om värden. Genom normativ metod finns möjligheten att på vetenskapliga grunder problematisera och ta ställning i värdefrågor. För att genomföra en god normativ analys måste man uppfylla två kriterier. Det första kriteriet är att analysen ska vara intern giltig, d.v.s. att den ska uppnå kravet på begreppslig precision och vara begriplig, hållbar, relevant samt att argumentationen ska vara saklig. Det andra kriteriet är att analysen ska vara extern giltig. Detta innebär att den ska vara verklighetsanknuten, rimlig och samhällsrelevant. Uppfyller man dessa två kriterier så har man uppfyllt det övergripande kravet på intersubjektivitet.

Normativ analys kan genomföras på tre olika sätt: normativ begreppsanalys, normativ givet att-analys och normativ analys i egentlig mening. Vi kommer att genomföra en normativ givet att-analys. De övriga två tillvägagångssätten kommer därför inte att redovisas här. Att göra en normativ givet att-analys handlar om att problematisera och jämföra olika normativa ställningstaganden på ett neutralt sätt. Det man gör är alltså att man problematiserar och jämför svar på olika bör-frågor. Genom att problematisera och jämföra kan man i sin tur visa att olika värden kan leda till olika svar i samma fråga. (Badersten, 2006, s.44) De värden som vi kommer att beröra är suveränitetsprincipen och icke-

interventionsprincipen kontra principen om mänskliga rättigheter och ”Responsibility to protect”.

1.5 Material

Vår undersökning kommer att vara baserad på sekundärmaterial i form av böcker samt Internet. Vi kommer att använda oss av kurslitteratur samt annan litteratur som är relevant till vårt ämne och det vi kommer att ta upp i uppsatsen. Med det menar vi exempelvis litteratur som behandlar centrala begrepp till uppsatsen som suveränitet, mänskliga rättigheter och icke-interventionsprincipen. Materialet består av två urvalsprinciper, normativt och empiriskt material. I det normativa materialet finner vi böcker som diskuterar normativa logiker. I det metodologiska tillvägagångssättet hämtar vi inspiration av Ludvig Beckmans idé om normativ forskning som kritisk utvärdering. Här kan även nämnas Björn Baderstens ”Normativ Metod” som också utgör inspiration till det metodologiska tillvägagångssättet, samt är en viktig källa för den normativa analysen av de normativa perspektiven pliktetik och konsekvensetik. Materialet om Just War teorin baseras främst på Michael Walzer. Det empiriska materialet består av böcker som beskriver händelseutvecklingen. Här kan nämnas en mängd författare som kan placeras på var sin sida i argumentationen för och emot. På för-sidan kan nämnas exempelvis Mark R. Amstutz och på emot-sidan Ramesh Thakur.

2 Humanitära interventioner och värdekonflikter

I det här kapitlet redogör vi lite allmänt om humanitära interventioner. Därefter tar vi upp centrala värdekonflikter som finns inom diskussionen kring humanitära interventioner. De värden som står emot varandra är suveränitetsprincipen och icke-interventionsprincipen kontra mänskliga rättigheter.

2.1 Allmänt om humanitära interventioner

Humanitära interventioner är en av de viktigaste formerna av intervention. I grunden handlar de om att skydda mänskliga rättigheter för medborgare i en stat som kränker dem. Humanitära interventioner förutsätter användandet av militära maktmedel av en eller flera stater för att stoppa dessa grova kränkningar av mänskliga rättigheter. Grova kränkningar av mänskliga rättigheter har historiskt förekommit i förtryckande diktatoriska regimer, men de allvarligaste kränkningarna sedan slutet av Kalla kriget har varit på grund av inbördeskrig och statliga myndigheters förfall. Amstutz definierar humanitär intervention som ”a foreign intervention (whether unilateral or multilateral) carried out to limit human suffering and death because of government oppression or because of a country’s political disintegration”. (Amstutz, 2008, s.168) I modern tid har det största hotet mot mänskliga rättigheter kommit från kvasi eller misslyckade stater, dvs. från politiska samhällen vars regering är svag eller frånvarande. Stater blir misslyckade av två anledningar, antingen för att de förlorar legitimitet då de inte kan eller vill uppfylla vissa krav som ställs eller för att etniska, religiösa och politiska minoriteter ställer ökade krav på politisk autonomi. Humanitära interventioner utgör juridiska och moraliska problem. Som tidigare nämnts så utmanar interventioner juridiskt den etablerade normen om suveränitet och moraliskt så utmanar dem rätten till kommunalt självbestämmande. Eftersom icke-intervention och självbestämmande inte utgör de enda eller ens viktigaste normer, måste statsmän utforma politik med tillsyn som tar hänsyn till konkurrerande principer som exempelvis mänskliga rättigheter. Humanitär intervention kan i allmänhet rättfärdigas om den klarar två tester. Först så måste interventionen vara av intresse för den ingripande staten eller staterna. Detta villkor uppfylls om de uppfattar att mänskliga rättigheter kränks så att det hotar ordningen, legitimiteten och moralen i det globala samhället eller när statens ekonomiska välstånd, politiska inflytande och territoriella integritet hotas. För det andra måste humanitär intervention vara av intresse för människor och samhällen

i den stat som har intervenerat, dvs. det onda som militära interventionen medför måste motiveras av det goda som genomförs i den intervenerade staten. Eftersom syftet är att förhindra svält, folkmord och mänskligt lidande, uppfylls detta villkor när befintliga kränkningar av mänskliga rättigheter minskar eller elimineras och förutsättningar fastställs för att förhindra att de omedelbart kan upprepas. Moraliskt legitima interventioner måste vara rättfärdiga i sina mål samt de metoder de utnyttjar och resultat de uppnår. Även om dessa två villkor uppnås så är beslutet att intervensera aldrig enkelt eftersom det normalt kommer involvera avvägningar mellan relevanta normer. Särskilt när det gäller humanitär intervention så är det valet mellan normerna icke-intervention och mänskliga rättigheter, suveränitet och lidande. (Amstutz, 2008, s.168f)

2.2 Suveränitetsprincipen

I nationalencyklopedin beskrivs begreppet suveränitet som en ”folkrättslig term för en stats självständighet och oavhängighet i förhållande till andra stater (extern suveränitet) och för dess maktmonopol inom det egna territoriet (intern suveränitet).” (www.ne.se, suveränitet – 2010-04-30) Detta begrepp utvecklades på 1500- och 1600-talet, och förknippas i synnerhet med Jean Bodin och Thomas Hobbes. Redan då var begreppet tvärsidigt och omfattade staternas oberoende utåt och deras roll som yttersta myndighet och rättskälla inåt. Denna tvärsidighet finns alltså kvar i den moderna erans logik eller föreställning om staters suveränitet, vilket vi kan se i nationalencyklopedins beskrivning. Det som kännetecknar en konstitutionellt oberoende stat är dess suveränitet. Detta innebär att staten är erkänd och respekterad som självständig av andra stater. Suveränitet betyder dock inte att en stat har full kontroll, i form av reellt inflytande över allt som sker innanför dess gränser. Staternas suveränitet är enligt en uppfattning inte nödvändigtvis absolut (varken inåt eller utåt). En suverän stat kan utåt exempelvis lämna ifrån sig delar av sin suveränitet till överstatliga organ. (Goldmann m.fl., 1997, s.265f, Evans & Newnham, 1998, s.504f, Schulz, 2002, s.97) Ett tydligt sådant exempel är EU. Mellanstatliga organisationer som EU och andra internationella organisationer utmanar därmed den statliga suveräniteten. En hel del stater i Europa har gett upp kontrollen över sina nationella valutor som under lång tid varit en symbol för nationell integritet till EU. Dessutom så utmanar det internationella samfundet staternas suveränitet genom att utveckla juridiska konventioner för att tvinga stater att bete sig annorlunda. Därmed kan den enskilda staten i juridiska och praktiska termer inte längre reglera sina inre angelägenheter i utsträckningen att kraven för suveränitet blir uppfyllda. (Robertson, 2006, s.248) Suveräniteten kan inåt vara formellt delad mellan centrala eller regionala organ, som i exempelvis federala stater. Genom att politiken idag är mer mångfacetterad urholkas suveräniteten. På en och samma gång sker det en spridning av suveränitetsrelaterade karaktärsdrag uppåt och nedåt i systemet. Suveräna befogenheter och skyldigheter flyttas till internationella organ men också till lokala, privata aktörer och organ. Globalisering har inneburit

att statens suveränitet och kapacitet som självständig aktör kraftigt har ifrågasatts. (Goldmann m.fl., 1997, s.266, Schulz, 2002, s.97, 168)

2.3 Icke-interventionsprincipen

Icke-interventionsprincipen (*noninterventionsprincipen*) beskrivs i nationalencyklopedin som en ”folkrättslig princip om förbud mot inblandning i andra staters inre angelägenheter.” (www.ne.se, icke-inblandningsprincipen - 2010-04-29) Detta innebär således att normen för icke-intervention är en följd av staters suveränitet. Denna norm har definierats och förkunnats i ett flertal källor. Det viktigaste juridiska förbudet mot intervention återfinns i FN-stadgan., Artikel 2.(4) i som lyder: ”Alla medlemmar skola i sina internationella förbindelser avhålla sig från hot om eller bruk av våld, vare sig riktat mot någon annan stats territoriella integritet eller politiska oberoende, eller på annat sätt oförenligt med Förenta Nationernas ändamål.” (www.sfn.se – 2010-05-07) Generalförsamlingen antog 1965 resolution 2131 som säger att ”No State has the right to intervene, directly or indirectly, for any reason whatever, in the internal or external affairs of any other State. Consequently, armed intervention and all other forms of interference or attempted threats against the personality of the State or against its political, economic and cultural elements, are condemned.” (jurist.law.pitt.edu/2131.htm - 2010-05-07) Fem år senare antog generalförsamlingen ytterligare en resolution, 2625, som också den upprepade icke-interventions norm. Förenta Nationerna kan dock vidta åtgärden under kapitel VII i stadgan som kan involvera militära operationer mot staters önskemål. Men dessa åtgärder är exceptionella och vidtas bara om situationen utgör ett allvarligt hot mot den internationella freden. Internationell rätt som uttrycks i många stadgor och konventioner är i allmänhet entydiga om icke-intervention. Stater och andra aktörer har en skyldighet att respektera länders politiska oberoende. Även om icke-intervention är en grundläggande konstitutiv norm i det internationella samhället, har stater historiskt ändå intervenerat i andra staters angelägenheter. Intervention har blivit en vanlig företeelse i moderna internationella relationer, där starka stater intervenerar i svagare staters inre angelägenheter. (Amstutz, 2008, s. 152-154)

2.4 Mänskliga rättigheter

Mänskliga rättigheter ses som naturliga rättigheter som är djupt rotad i människors moraliska natur. De är tidlösa, universella och applicerbara på individer oavsett ras, kön, ålder, etnicitet eller nationalitet. (Amstutz, 2008, s.90) Tanken på att människor har vissa rättigheter har funnits länge. Idén om mänskliga rättigheters politiska genomslag kan spåras tillbaka till

upplysningstiden på 1700-talet. Men dessa rättigheter fick sitt stora genomslag först genom FN:s grundande 1945 och allmänna deklaration om mänskliga rättigheter år 1948. (Demker, 2006, s.337, Landman, 2008, s.240) I FN-stadgan står det bland annat att organisationen och medlemsstaterna har en plikt att främja mänskliga rättigheter. (Bring, 2002, s.110) De mänskliga rättigheter som bekräftas i FN:s allmänna deklaration 1948 betraktas idag som en global norm. (Demker, 2006, 340) Det kanske mest utmärkande i FN:s deklaration är första meningen i artikel 1, nämligen: ”*Alla människor äro födda fria och lika i värde och rättigheter*”. (Demker, 2006, s.342) Efter deklarationen om mänskliga rättigheter som är icke-bindande har det antagits en del konventioner inom ramen för FN där dessa rättigheter har slagits fast. I konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter som antogs år 1966 av FN:s generalförsamling och som är ett juridiskt bindande dokument står det bland annat att människan har rätt till liv, yttrandefrihet, religionsfrihet och icke-diskriminering. (Amstutz, 2008, s.96, Demker, 2006, s.340f, Bring, 2002, s.193) De mest framstående rättigheterna i idén om mänskliga rättigheter torde vara att människan har rätt liv och frihet.

2.5 Responsibility to Protect

Efter kalla krigets slut har världen bevittnat många så kallade ”failed states”, misslyckade stater som befinner sig i konflikter och inbördeskrig med omfattande brott mot mänskligheten som resultat. Denna utveckling fick till sist FN att agera. Mellan åren 1999 och 2000 gjorde den dåvarande FN Generalsekreteraren Kofi Annan två kallelser till det internationella samfundet om att utveckla en samsyn på när och hur det ska vara tillåtet att genomföra en humanitär intervention. (Amstutz, 2008, s.101) Som ett svar på denna kallelse etablerade den kanadensiska regeringen en internationell kommission av experter som skulle utreda detta ärende. År 2001 publicerade kommissionen en rapport som kallades för ”*The Responsibility to Protect*”. Rapporten föreslår bl.a. att idén om suveränitet bör tänkas om i den meningen att istället för att suveränitet ska ses som statens rätt till självständighet så bör den istället ses som en stats skyldighet till skyddande av sina medborgare. När samhällen drabbas av illdåd som folkmord, etnisk rensning och annat brott mot mänskligheten ska icke-interventionsprincipen ge vika för det internationella samfundets skyldighet att skydda utsatta människor. Med andra ord kan man säga att rapporten anser att stater förlorar sin rätt till suveränitet när de inte kan eller inte vill skydda sina medborgare. I dessa fall förflyttas ansvaret för skyddandet av mänskliga rättigheter till det internationella samfundet. (Amstutz, 2008, s.101f, 160, Aggestam, 2004, s.15) Dock bör det påpekas att rapporten anser att militära aktioner bör godkännas av säkerhetsrådet. Rapporten anger visa riktlinjer för hur man ska gå tillväga när denna ”skyldighet” skall utföras. För det första anser rapporten att det måste finnas en klar och tydlig rätt orsak, som exempelvis bevis för massdödande eller storskalig etnisk rensning. För det andra bör interventionen ha bl.a. rätt intention, vara sista utväg, proportionell och ha en rimlig chans att

lyckas. För det tredje anser rapporten som vi redan har nämnt att militära aktioner bör godkännas av säkerhetsrådet. Rapporten har vunnit stort gehör och antogs av säkerhetsrådet år 2006 som resolution 1674. (Amstutz, 2008, s. 160)

3 Teorier kring humanitära interventioner

I det här kapitlet skriver vi om två etiska perspektiv som beskriver hur man bör handla. Vidare tar vi upp Just War teorin som har ett antal kriterier för hur krig kan startas och genomföras.

3.1 Plikt- och konsekvensetik

Två intressanta etiska perspektiv att resonera utifrån när man diskuterar humanitära interventioner är pliktetik och konsekvensetik. Pliktetiken handlar om att följa vissa plikter. T.ex. får man inte döda, stjäla eller ljuga. Enligt pliktetiken skall en handling värderas som god eller ond oberoende av vilka konsekvenser handlingen leder till. Vissa handlingar är förbjudna oavsett handlingens konsekvens. Att döda någon är alltid fel, i vilket sammanhang handlingen sker och vad den får för konsekvenser spelar ingen roll. Vad pliktetiken gör mer exakt är att den isolerar handlingen och värderar utifrån ett antal förutbestämda plikter/regler, som exempelvis principen att man inte får döda. Det centrala i pliktetiken är alltså att det finns vissa principer som vi måste följa och värna. (Badersten, 2006, s.110f, Sjölin, 2004, s.19) Exakt vilka regler och principer som man ska följa är dock inte helt självklart. (Badersten, 2006, s.112) Men man kan tänka sig att FN:s deklaration av mänskliga rättigheter kan ligga till grund för en sådan bedömning. De handlingar som kränker mänskliga rättigheter är alltså då fel enligt pliktetiken. (Badersten, 2006, s.110f, Sjölin, 2004, s.20) Det pliktetiska resonemanget behöver inte bara handla om individers plikter och rättigheter, utan det kan även handla om grupperns plikter och rättigheter som kan t.ex. utgöras av en nation. (Badersten, 2006, s.111)

Inom konsekvensetiken är det jämfört med pliktetiken inte själva handlingen utan handlingens effekter som är det centrala. Enligt perspektivet ska man handla så att konsekvenserna av ens handlingar blir så goda som möjligt. Det finns inga handlingar som är goda eller onda inom det konsekvensetiska perspektivet, det är alltid effekten av en handling som är det viktigaste. Exempelvis skulle ett mord kunna rättfärdigas om det skulle få effekten att andra människor räddas. Med andra ord blir det rättfärdigt enligt perspektivet att döda en person om det får konsekvensen att tio människor räddas. (Badersten, 2006, s.114, Sjölin, 2004, s.20) Liksom pliktetiken säger konsekvensetiken inte vilka värden eller principer som skall maximeras. Den anger bara hur något skall värderas och det är alltså

konsekvenserna av en handling som skall värderas. Enligt perspektivet är en handling moraliskt rätt endast om den åstadkommer ett minst lika stort överskott av gott över ont som något annat existerande handlingsalternativ, men det hjälper inte mycket med att ge svar på frågan om vilka värden eller principer som skall maximeras. (Badersten 2006, s.115, Sjölin, 2004, s.20)

3.2 Just War teori

Humanitära interventioner kan analyseras utifrån Just War teorin. Just War teorin erbjuder en lösning på smutsiga händer dilemman kring humanitära interventioner. Ett smutsiga händer dilemma innebär att man gör någonting som är dåligt för att uppnå någonting som är bra.(Sjölin, 2004, s.79f) Humanitära interventioner kan därför betraktas som ett smutsiga händer dilemma eftersom själva interventionen oftast innebär kränkning av viktiga värden inom den internationella politiken och oftast genomförs med militära medel. Målet med humanitära interventioner är däremot alltid att uppnå någonting bra, som t.ex. skydda och försvara de mänskliga rättigheterna. (Walzer, 2006, s.101, 106f, Aggestam, 2004, s.14f)

Traditionen om Just War (rättfärdiga krig) har sina rötter i antik grekisk och romersk filosofi samt i tidig medeltida kristen lära. Traditionen representerar en mellanhand mellan pacifism och den amoral realistiska inriktningen. Teorin antar att alla mellanstatliga förbindelser, inklusive krig, är föremål för allmänt erkända moraliska normer. Precis som pacifismen, erkänner teorin internationella moraliska hinder för krig, men till skillnad från pacifismen som förbjuder all krigföring och våldsutövande, förutsätter Just War att våld kan vara ett instrument för rättvisa. Även om våld ses som något ont, så är det nödvändigtvis inte den största ondskan. Som resultat kan några moraliska värden, som skyddet av oskyldiga, återställandet av något felaktigt, bestraffning av kriminellt beteende och försvar mot aggression, rättfärdiga användandet av våld. Fundamentalt så syftar Just War teori till att begränsa våldet i krig genom att förbjuda bruk av våld och på så vis begränsa omfattningen av våldet i sig. Syftet är alltså egentligen inte att rättfärdiga krig, utan att motivera stater till att finna andra alternativ än krig för att lösa konflikter. (Walzer, 2006, s. 3ff, 21, Walzer, 2005, s. xiii, 3, Amstutz, 2008, s. 113f, Aggestam, 2004, s. 10, 20, Badersten, 2006, s. 48) Klassisk Just War teori består av två delar. Jus ad bellum, rättfärdigandet att starta krig och jus in bello, rättvisa i krigstid (krigshandlingar). Dessa två kan definieras som krigsbesluts lagar och krigs-beteende lagar. Om krig ska kunna anses vara moraliskt enligt denna teori, måste det uppfylla de normer som krävs för rättfärdigande av våld samt de normer i fullföljandet av krig. Teorins grundläggande normer är följande, den första delen, Jus ad bellum (beslut att starta krig), kan sammanfattas i sex kriterier och den andra delen i teorin, Jus in bello (krigshandlingar), består av två kriterier enligt nedan (Walzer, 2006, s. xvi, 21, Walzer, 2005, s. xiii, Amstutz,

2008, s. 113f, 115, Aggestam, 2004, s. 20f, Syse, 2004, s.63ff, 121ff, Badersten, 2006, s. 48f):

Jus ad bellum

Rättfärdig orsak:

Det ända legitima rättfärdigandet av krig är för att avskräcka aggression, försvara sig mot en orättfärdig attack eller rätta till en grov orätt. Aggression är omoraliskt och ger upphov till en rättvis orsak att motstå med våld.

Legitim auktoritet:

Användandet av våld är moraliskt tillåtet bara när det är legitimt, dvs. auktoriserat av en stats regering. Våld som utförs av icke-statliga grupper eller privata individer är omoraliskt.

Rätt avsikt:

Ett krig är rättfärdigt bara om det syftar till att återställa en rättvis fred. Syftet med krigföring måste vara att rätta till det onda som motiverade kriget i första hand.

Sista utväg:

Innan en stat kan legitimt tillgripa krig, måste den ha uttömt alla fredliga medel först. Krig kan vara moraliskt legitimt bara när staten har försökt sig på alla fredliga medel som diplomati, multilaterala förhandlingar och sanktioner för att försöka avvärja det onda.

Sannolikhet för framgång:

Användandet av våld mot en aggressor måste ha rimlig sannolikhet att lyckas. Enbart goda avsikter räcker inte. Ett krig som är osannolikt att uppnå begränsade mål är omoraliskt.

Proportionalitet i slutresultat:

Ett krig är rättfärdigt bara om dess mål är begränsade. Ovillkorliga och obegränsade krig är omoraliska. Inte bara måste syftet med kriget vara begränsat, även de mål och medel som används måste vara proportionerliga i slutresultatet som eftersträvas.

Jus in bello

Proportionalitet i de medel som används:

Den förstörelse som orsakas av militära styrkor i krig måste stå i proportion till de mål de strävar att förverkliga. Ett urskillningslöst krig som syftar till att eliminera fiendens samhälle helt och hållet är inte moraliskt försvarbart. Målet bör vara att använda den lägsta nivån av våld för att uppnå de begränsade målen man har i ett krig.

Diskriminering:

Militärt våld måste riktas endast mot det politiska ledarskapet och militära styrkorna i en stat. Endast militära mål är legitima. Alla ansträngningar måste göras för att skilja mellan stridande och icke-stridande, soldater och civila, för att minimera civila offer. Direkta attacker mot civila mål, såsom stadsdelar, sjukhus och skolor är moraliskt otillåtna. Urskillningslös massförstörelse av städer är likaså otillåtet.

Hur förhåller sig kriterierna i Just War teorin till de etiska perspektiven? De tre första kraven inom jus ad bellum (rättfärdig orsak, legitim auktoritet och rätt avsikt) kan beskrivas som huvudsakligen pliktetiska. Resterande krav inom jus ad bellum (sista utväg, sannolikhet för framgång och proportionalitet i slutresultat) motiveras mer av konsekvensetiska resonemang. Inom jus in bello är det första kravet (proportionalitet i de medel som används) motiverat av konsekvensetiskt tänkande. Det andra kravet (diskriminering) däremot kan betraktas som i huvudsak pliktetiskt, även om skyddet av civila också kan motiveras utifrån ett konsekvensetiskt resonemang. (Höglund, 2004, s.40)

4 NATO:s humanitära intervention i Kosovo

I kapitel 4 redogör vi för Kosovos historia under tiden i Jugoslavien fram till interventionen 1999. Därefter tittar vi närmare på NATO:s humanitära intervention.

4.1 Från Jugoslavien till interventionen

Sedan andra världskriget var Kosovo en del av det socialistiska Jugoslavien. Kosovo hade då tilldelats status som en av två autonoma provinser i delrepubliken Serbien. Den autonoma statusen innebar ett långtgående självstyre för provinsen. 1974 hade detta slagits fast i den jugoslaviska konstitutionen. Det enda som skilde Kosovo som autonom provins från de övriga sex republikerna var att republikerna hade rätt att utträda ur den Jugoslaviska federationen. (Nilsson, 2004, s.5, Wijk, 1999, s.35, Thomas, 1999, s.34f, Glenny, 1993, s.142)

Under 1970-talet hade albanerna i Kosovo fått en stärkt ställning med ökat självstyre och utbildning på det egna albanska språket m.m. Allt detta skulle komma att förändras under 1980-talet. 1981 uppstod det studentdemonstrationer som hade sin grund i provinsens svåra ekonomiska och sociala missförhållanden. Kosovo var det fattigaste området i Jugoslavien. Demonstrationerna kom snart att handla om krav på republikstatus och slutligen om självständighet. Den jugoslaviska armén och polisen (dominerade av serber) slog brutalt ned demonstrationerna. (Nilsson, 2004, s.5, Resic, 2006, s.256) Slobodan Milosevic kom till makten som den serbiska republikens president genom att spela på serbernas nationalistiska känslor. 1989 tog han bort Kosovos ställning som autonom provins. Dessutom så antogs en rad lagar som var diskriminerande mot den albanska majoriteten i Kosovo. Bland annat så förändrades utbildningsväsendet genom att man införde en serbisk läroplan och många albaner avskedades från sina arbeten och ersattes av serber. Milosevic utnyttjade serbernas nationella stämning som var starkt förknippad genom myter med Kosovo och dess historia. Den serbiska befolkningen i Kosovo utnyttjades för att sprida propaganda om hur serberna i hela Jugoslavien var under attack och måste kämpa mot fiender för sin existens. Inför hundratusentals kosovoserber och tillresta åskådare höll Milosevic nationalistiska propaganda tal vid firandet av 600-årsdagen av slaget om Kosovo. (Nilsson, 2004, s.5, Resic, 2006, s.262, Silber & Little, 1997, s.37f)

Kosovoalbanerna svarade på det allt hårdare trycket från Belgrad, genom motstånd med icke-våld. Ledare för den kosovoalbanska icke-våldsrörelsen var Ibrahim Rugova. (Nilsson, 2004, s. 6, Malcolm, 1998, s.348, 353f) Denna taktik visade sig dock vara mindre framgångsrik för Kosovo. Eftersom albanerna inte kunde förlita sig på de kommunala och statliga systemen i Jugoslavien började de att skapa parallellsystem för utbildning och hälsovård. De kosovoalbanska ledarna anordnade 1991 en folkomröstning med resultatet att 100 procent av den albanska befolkningen röstade för att provinsen skulle bli självständig. Kosovoserberna deltog inte i folkomröstningen. Parlamentet i Kosovo bekräftade folkomröstningens resultat och utropade därmed självständighet. Men i verkligheten var det inte mycket som förändrades. De serbiskt dominerade jugoslaviska myndigheterna som polis och militär var fortsatt verksamma och hade kontroll över provinsen. Kosovoalbanerna hade valt Rugova till president, men ju längre tiden gick och ju hårdare trycket blev på den albanska befolkningen från Milosevics regim, desto mer ökade missnöjet med Rugovas icke-våldstaktik. (Nilsson, 2004, s.6, Chomsky, 1999, s.27)

Istället framträdde en befrielsearmé för offentligheten. UCK började under 1997 framträda som ett alternativ till det passiva motståndet. Som taktik hade man gerillakrigföring. Under 1998 överfölls poliser, polisstationer och militäranläggningar. I början var tillgången till vapen och utrustning ett problem, men detta löste sig genom en ekonomisk kollaps som inträffade i Albanien 1997. Kravaller utbröt i hela Albanien och övergick i väpnad revolt där folk bröt sig in i polisstationer och militärläger och stal alla vapen de kunde komma över. Ett stort antal vapen fanns plötsligt tillgängligt och transporterades över gränsen till Kosovo. UCK:s möjlighet till motstånd förbättrades avsevärt. (Nilsson, 2004, s.6f, Thomas, 1999, s.400, 494ff, Chomsky, 1999, s.29ff)

Situationen i Kosovo berördes inte i Dayton-avtalet år 1995 efter kriget i Bosnien och Hercegovina. Det internationella samfundet kunde dock inte längre blunda för den allt intensivare konflikten i Kosovo. Under hot om NATO bombningar gick Milosevic med på att dra tillbaka en stor del av sina jugoslaviska trupper från provinsen. Inspektörer från OSSE skickades för att övervaka så att överenskommelsen följdes. UCK utnyttjade det serbiska tillbakadragandet genom att flytta fram sina positioner och stärka sin ställning. Det talades nu öppet om risken för en upptrappning av konflikten. Striderna mellan parterna fortsatte och OSSE kom i januari 1999 att hitta omkring 50 civila kosovoalbaner som fallit offer för Milosevics styrkor utanför byn Racak i södra delen av provinsen. Det internationella samfundet tvingades till nya diplomatiska initiativ. Det följde fredsförhandlingar i Rambouillet i Frankrike, men dessa kom att stanna då den jugoslaviska sidan vägrade att gå med på villkoren som ställdes. (Nilsson, 2004, s.7, Chomsky, 2000, s.123, 124ff)

4.2 NATO:s intervention

Efter att man insåg att det var omöjligt att få Milosevic att acceptera de villkor som ställdes bestämde sig NATO med USA i spetsen för att ta hand om saken på egen hand. Man hade försökt att stoppa Milosevic både med fredliga medel och med sanktioner, men det hade inte gett något resultat. Västvärldens passivitet under den etniska konflikten i Bosnien och Hercegovina hade resulterat med folkmord och stora antal civila dödsoffer. Man kunde inte låta något liknande hända igen. Därför startade NATO våren 1999 en militär aktion mot Jugoslavien, utan att få det klartecken från FN:s säkerhetsråd som egentligen behövs för militära interventioner. (Nye, 2004, s.216, Amstutz, 2008, s.101, Bring, 2002, s.74) Anledningen till att NATO genomförde interventionen utan att ha frågat om tillåtelse från säkerhetsrådet var att man visste att Kina och Ryssland som är två permanenta medlemmar i säkerhetsrådet med vetorätt skulle ha blockerat en sådan förfrågan. (Sörensen, 2008, s.36) Man skulle alltså inte ha fått tillåtelse, men situationen i Kosovo ansågs vara den att det krävdes en utländsk intervention för att stoppa ett eventuellt folkmord på kosovoalbanerna. Kosovoalbanerna stod under förtryck och stark hot om våld från den Jugoslaviska regimens sida, vilket ledde till att NATO till sist ingrep. (Aggestam, 2004, s.78)

En intressant sak med Kosovo interventionen är sättet på hur interventionen genomfördes. Under interventionen användes inga marktrupper, utan taktiken var att bomba Serbien från luften tills Milosevic gav upp och drog tillbaka sina trupper från Kosovo. Detta gjorde man för att NATO inte ville riskera sina soldaters liv. Resultatet av denna taktik blev att NATO inte ens förlorade en enda soldat, medan cirka 500 civila serber förlorade sina liv som en följd av den 78 dagar långa bombningen av Belgrad och Serbien. (Koskenniemi, 2002, s.161, Nye, 2004, s.216, Kaldor, 2000, s.181) Vidare ledde bombningarna även till att andra drabbades, då exempelvis kosovoalbanska flyktingar i Kosovo och den kinesiska ambassaden i Belgrad bombades av misstag. Samtidigt förstördes industrianläggningar, historiska platser och en tv-station där många journalister förlorade sina liv. (Kaldor, 2000, s.179) I sin bok *"Det virtuella kriget: Kosovo och därefter"* beskriver författaren Michael Ignatieff Kosovo interventionen som ett virtuellt krig, överkligt krig som kan liknas vid ett spel. (Ignatieff, 2001, s.7)

En annan kritik som ställs mot NATO har också att göra med krigstaktiken men ur en annan synvinkel. Efter att NATO började med sin bombkampanj mot Serbien startade Milosevic-regimen under våren en stor militär aktion kallad Operation Hästsko. Aktionen syftade till att etniskt rensa provinsen från kosovoalbaner. Man räknar med att uppemot 800 000 människor tvingades fly, de flesta över gränsen till Makedonien och Albanien. Detta medförde ett enormt tryck på dessa länder vilket hotade att destabilisera hela regionen som redan var känslig för ytterligare oroligheter efter flera års konflikt i ett sönderfallande Jugoslavien. (Amstutz, 2008, s.23, Nilsson, 2004, s.7f, Sörensen, 2008, s.37, Ignatieff, 2001 s.42, 96) Man kan få den uppfattningen att det var NATO:s intervention som startade den

stora etniska rensningen som man fruktade så mycket. Många kritiserar NATO för det. (Little, 2000, s.358, Walzer, 2005, s.99) Vidare att man borde ha varit beredd på det och därför använt sig även av marktrupper. (Kaldor, 2000, s.178, Walzer, 2005, s.99) Dock måste man säga att serbiska styrkor troligen skulle ha genomfört en storskalig etnisk rensning på kosovoalbanerna i vilket fall som helst och att NATO:s intervention bara påskyndade processen. Redan innan interventionen hade serbiska styrkor dödat många kosovoalbaner och drivit tusentals på flykt. (Sörensen, 2008, s.32-34, Ahmeti, 2000, s.36, Walzer, 2005, s.99, Kaldor, 2000, s.174)

Bombkampanjen ledde till sist till att Milosevic gav upp och drog tillbaka sina trupper från Kosovo. Samtidigt tog NATO och så småningom FN över styret av Kosovo. Flyktingarna fick återvända hem. (Amstutz, 2008, s.24, Sörensen, 2008, s.38) Dock har denna utveckling lett till att ca 160 000 serber har flytt från Kosovo. (Kaldor, 2000, s.180) Kosovo blev ett FN-protectorat fram till självständighetsförklaringen år 2008. (Sörensen, 2008, s.2)

5 Analys av argument för och emot interventionen

I det här kapitlet redogör vi för argumenten för och emot den humanitära interventionen. Till vår hjälp har vi de olika värden och perspektiv som vi har tagit upp genom arbetets gång.

5.1 Argument för rättfärdigandet av interventionen

Det finns mycket som talar för att NATO:s humanitära intervention i Kosovo 1999 kan rättfärdigas. Situationen i Kosovo var den att kosovoalbanerna riskerade etnisk rensning och folkmord från det serbiska centralstyret. Under kriget i Bosnien och Hercegovina 1991-1995 var omvärlden mycket passiva, vilket resulterade i folkmord och tusentals döda människor. När liknande etniska spänningar började uppkomma i Kosovo som den gjorde vid kriget i Bosnien och Hercegovina började västvärlden frukta en ny massaker på Balkan. Det man fruktade rättare sagt var att Milosevics styrkor skulle bedriva folkmord på albanerna i Kosovo. Attacker från UCK hade resulterat i serbiskt övervåld mot kosovoalbaner. (Sörensen, s.32-34, Kaldor, 2000, s.174) Både vid interventionen och efter har det visat sig att NATO hade rätt med att frukta massaker och intervensera i Kosovo. Under interventionen inledde nämligen Milosevics serbiska styrkor en mycket omfattande militär aktion (Operation Hästsko) i Kosovo där man brände byar, terroriserade kosovoalbaner och drev hundratusentals kosovoalbaner på flykt. (Sörensen, 2008, s.37, Nilsson, 2004, s.7-8, Amstutz, 2008, s.23) Efter interventionen har man dessutom hittat flera kosovoalbanska massgravar som är ett bevis för serbiskt brutalitet under konflikten mellan åren 1997-1999. I den senaste massgrav som man hittade i en stad i Serbien nära gränsen mot Kosovo fann man 250 kroppar. Totalt har sex massgravar med dödade kosovoalbaner hittats sedan år 2001, men fortfarande saknas många personer. (www.aftonbladet.se - 2010-05-10)

Det kanske främsta argumentet för att interventionen i Kosovo kan rättfärdigas är värnandet av mänskliga rättigheter. Mänskliga rättigheter betraktas idag som en global norm och i FN-stadgan står det dessutom att alla stater måste främja mänskliga rättigheter. (Demker, 2006, 340, Bring, 2002, s.110) Om man tittar på vad NATO gjorde så är det precis det, de värnade nämligen mänskliga rättigheter genom att intervensera i Kosovo och stoppa det brott mot mänskligheten som pågick. Kina och Ryssland gick inte med på att FN skulle genomföra en

humanitär intervention i Kosovo och alla försök att övertala Milosevic gav inga positiva resultat. Det enda alternativet som var kvar för att NATO skulle kunna värna mänskliga rättigheter var att agera i den anda som FN också förespråkar och utföra interventionen på egen hand, utan säkerhetsrådets tillåtelse. (Nye, 2004, s.216, Amstutz, 2008, s.23) Serbiska styrkor utförde den storskaliga etniska rensningen på kosovoalbanerna efter att NATO började bomba Serbien. Men serberna hade med stor sannolikhet en plan för etnisk rensning klar redan innan interventionen och skulle bedriva den i vilket fall som helst, vilket de visade med övervåldet mot kosovoalbanerna innan interventionen. (Amstutz, 2008, s.23, Sörensen, 2008, s.32-34, 37, Ahmeti, 2000, s.36) Om serberna verkligen utförde etnisk rensning på kosovoalbaner endast med den anledningen att NATO började bomba Serbien så kan man ändå inte rättfärdiga serbiska handlingar under Kosovo konflikten. Ingenting gav serbiska styrkor rätt att genomdriva etnisk rensning på kosovoalbaner och döda oskyldiga människor. Exempelvis dödade serbiska styrkor flera unga kvinnor i byn Kozhice efter att först ha våldtagit dem. Ingenting kan rättfärdiga dessa typer av handlingar. (Ahmeti, 2000, s.42) NATO gick in för att rädda livet på kosovoalbaner vars liv var hotade av serbiska styrkor. Alla de massgravar som funnits efteråt är ett bevis för att NATO agerade på rätt sätt och att interventionen var rättfärdigt.

Pliktetiken handlar som vi har nämnt tidigare om att man ska följa vissa principer. En viktig princip är principen att man inte får döda någon, oavsett i vilket sammanhang handlingen utförs. (Badersten, 2006, s.110) Eftersom man enligt pliktetiken inte får döda så kan man enligt perspektivet inte rättfärdiga humanitära interventioner ur denna synvinkel då dödsfall i en militär intervention är oundvikligt. Men enligt perspektivet måste man också värna mänskliga rättigheter och det är just det som är motivet för den humanitära interventionen i Kosovo. Värnandet av mänskliga rättigheter är en viktig princip. (Badersten, 2006, s.110f) Om man resonerar på det här viset kan man rättfärdiga interventionen. Därför kan man genom värnandet av mänskliga rättigheter rättfärdiga interventionen i Kosovo enligt det pliktetiska perspektivet.

The Responsibility to Protect (R2P) är också inne på samma spår. Rapporten anser som vi har nämnt tidigare att idén om suveränitet bör tänkas om i den meningen att istället för att suveränitet ska ses som statens rätt till självständighet så bör den istället ses som en stats skyldighet till skyddande av sina medborgare. Huvudpoängen är att det internationella samfundet ska värna mänskliga rättigheter när situationen kräver det, även om följden blir att en stats suveränitet bryts. (Amstutz, 2008, s.101f, 160)

I fallet med Kosovo var det serbiska centralstyret i Jugoslavien som begick dessa brott mot mänskligheten och trots att idén med R2P inte hade utvecklats år 1999 så ansåg man från NATO:s sida att Jugoslavien hade förlorat sin rätt till suveränitet på grund av hur de behandlade kosovoalbanerna. Den jugoslaviska staten hade tidigare visat sig benägen att begå brott mot mänskligheten och höll på att göra det igen med kosovoalbanerna. (Sörensen, 2008, s.32-34) Eftersom det

enda sättet för att få stopp på Milosevic och konflikten var att det internationella samfundet skulle agera gick NATO in i konflikten. R2P har vissa riktlinjer för hur man ska gå tillväga när det internationella samfundet ska utföra sin ”skyldighet”. Dessa riktlinjer är likt de kriterier som finns i Just War teorin och vi kommer därför att diskutera dem mer utifrån Just War teorin. En av riktlinjerna är att militära aktioner bör godkännas av säkerhetsrådet. (Amstutz, 2008, s.160) Kosovo interventionen genomfördes utan att man hade fått tillåtelse från säkerhetsrådet och en humanitär intervention idag likt den i Kosovo skulle därför kanske inte anses vara rättfärdigt enligt R2P. Men det viktiga med R2P som vi ser är att rapporten föreslår att det internationella samfundet ska ta ansvar när det sker brott mot mänskligheten och värna mänskliga rättigheter. Det är framförallt det som räknas över annat.

Konsekvensetiken säger att man ska handla så att konsekvenserna av ens handlingar blir så goda som möjligt, vilket innebär att en rättfärdigande av den humanitära interventionen i Kosovo utifrån det konsekvensetiska perspektivet är fullt möjligt. (Badersten, 2006, s.114) Argument för att den humanitära interventionen i Kosovo kan rättfärdigas ur en konsekvensetisk tanke är speciellt intressant eftersom man kan titta på flera olika aspekter. Nedan följer rimliga konsekvenser om vad som kunde ha hänt om NATO inte hade intervenerat.

Konsekvensen av att NATO inte hade intervenerat i Kosovo hade troligen blivit katastrofalt för kosovoalbanerna, men också för omvärlden som har en uppgift att främja mänskliga rättigheter. Serberna hade en stor plan för etnisk rensning på albanerna som de satte i fart i och med att NATO inledde bombningar över Serbien. (Amstutz, 2008, s.23, Sörensen, 2008, s.37) Dessutom är alla massgravar som har funnits efter interventionen ett tecken på vad som skulle ha väntat oss om NATO inte hade intervenerat.

Vidare var Jugoslaviens dåvarande ledare Slobodan Milosevic en annan viktig faktor. Under kriget i Bosnien och Hercegovina begick serbiska styrkor stödda av Milosevic många handlingar som kan klassificeras som brott mot mänskligheten, där bl.a. tusentals muslimska pojkar och män dödades i staden Srebrenica. (Tanner, 2001, s.295, Eriksen & Stjernfelt, 2003, s.13, 76ff, Englar, 2005, s.36) Om man inte hade satt stopp för Milosevic och hans styrkor så skulle serberna mycket väl ha kunnat fortsätta med sina handlingar i Kosovo och i andra områden i Balkan. (Walzer, 2005, s.102)

En tredje sak som man får tänka på är hur de övriga staterna skulle kunna ha påverkats av en fortsatt konflikt mellan serber och kosovoalbaner. Balkan har genom historien alltid varit ett av Europas oroligaste områden och en fortsatt konflikt mellan serber och kosovoalbaner hade mycket väl ha kunnat spilla över till grannländerna. De tusentals kosovoalbanska flyktingar i Makedonien och Montenegro polariserade opinionen i både Makedonien och Montenegro, vilket ledde till spänningar mellan folkgrupper och ökade risken för att våldet skulle sprida sig även där. Om man tänker på att det utbröt en stor etniskt konflikt mellan

albaner och makedonier i Makedonien år 2001 så inser man att en spridning av våldet i Kosovo till grannländerna skulle mycket väl kunna vara ett faktum om konflikten hade fått fortsätta. (Kaldor, 2000, s.180, 182f) När man tänker på alla dessa möjliga konsekvenser blir därför den humanitära interventionen i Kosovo en rättfärdig intervention enligt det konsekvensetiska perspektivet.

Vidare kan man titta på om Kosovo interventionen kan rättfärdigas utifrån Just War teorin. Om man tittar på kriterierna för Jus ad bellum så kan man säga att dessa kriterier uppfylls väl i Kosovo interventionen. För det första hade interventionen en rättfärdig orsak. NATO intervenerade för att rädda livet på utsatta kosovoalbaner. För det andra hade interventionen legitim auktoritet. Man hade ingen godkännande från säkerhetsrådet för att intervensera, men interventionen blev auktoriserad av NATO:s medlemsstater vilket stämmer överens med Just War teorin. Användning av våld är legitimt om den auktoriseras av en stat enligt teorin. För det tredje hade interventionen rätt avsikt. När Milosevic gav upp och drog tillbaka sina styrkor från Kosovo stoppade NATO bombningen av Serbien. För det fjärde var interventionen en sista utväg. Förhandlingar med Jugoslavien hjälpte inte. Kina och Ryssland skulle inte gå med på intervention utförd av FN. Det enda alternativ NATO hade kvar var att intervensera på egen hand. För det femte hade interventionen sannolikhet för framgång. Det var inte med mycket som Serbien skulle kunna stå emot NATO, som består av flera militärt starka stater. Man visste att Milosevic skulle ge upp förr eller senare, dock tog det lite längre tid än vad man trodde i början. Och för det sjätte hade interventionen proportionalitet i slutresultat. Kriget var begränsat i den meningen att den tog slut när serbiska styrkor drog sig tillbaka från Kosovo. (Walzer, 2006, s. xvi, 21, Walzer, 2005, s. xiii, Amstutz, 2008, s.115, Elshtain, 2000, s. 363f)

Kriterierna för Jus ad bellum uppfylls väl i Kosovo interventionen. Men när det gäller kriterierna för teorins andra del Jus in bello, uppstår det lite problem med uppfyllandet av dessa kriterier. Jus in bello avser proportionalitet i de medel som används och diskriminering. Man kan inte påstå att NATO följde helt dessa kriterier, men samtidigt kan det vara svårt att följa dessa kriterier fullt ut i ett krigstillstånd. (Walzer, 2006, s. xvi, 21, Amstutz, 2008, s.115, Elshtain, 2000, s.364f) NATO:s intervention kan rättfärdigas ur Just War teorin. Man kan som sagt inte säga att NATO följde kriterierna för Jus in bello fullt ut. Men interventionen uppfyller de krav som ställs för att kunna genomföra en intervention. Således kan den humanitära interventionen i Kosovo rättfärdigas enligt Just War teorin.

Som man ser kan den humanitära interventionen i Kosovo rättfärdigas ur flera olika synvinklar där värnandet av mänskliga rättigheter är en stark bidragande orsak till detta. Men utifrån andra värden kan man också påstå att Kosovo interventionen inte kan rättfärdigas, vilket är nästa steg i vår uppsats.

5.2 Argument emot rättfärdigandet av interventionen

Påståendet att icke-intervention är en moraliskt giltig norm i det globala samhället bygger på ett antal grundläggande antaganden och värden. Dessa är att det nuvarande anarkiska systemet är moraliskt legitimt, folk har en moralisk rätt till politiskt självbestämmande, stater har juridisk rätt till suveränitet och territoriell integritet, de har också en skyldighet att lösa konflikter på fredlig väg och slutligen så är våldsanvändning ett illegitimt instrument för att förändra befintliga territoriella gränser. (Amstutz, s.154, Thakur, 2006, s.205) Alla dessa antaganden och värden innebär att interventioner inte kan rättfärdigas.

NATO:s ”humanitära intervention” i Kosovo 1999 utfördes utan FN:s godkännande. Genom användandet av våld utan FN:s godkännande kom NATO att kränka Serbiens suveränitet och icke-inblandningsprincipen vilket underminerade den globala ordningen. (Thakur, 2006, s.203) NATO:s handlingar var därmed olagliga och ett farligt prejudikat. NATO agerade olagligt i förhållande till sin egen författning, FN-stadgan och statspraxis. Denna ståndpunkt artikulerades mest kraftfullt av Kina, Ryssland, Indien samt Serbien. Som nämnts tidigare så står det i FN-stadgan att stater har förbundit sig att lösa tvister med fredliga medel (Artikel 2.3) och att de ska avstå från hot om eller bruk av våld mot en stats territoriella integritet eller politiska oberoende (Artikel 2.4). (Thakur, 2006, s204f) Dessutom lyder artikel 53(1) ”Säkerhetsrådet skall, när så är lämpligt, använda sådana regionala avtal eller organ för tvångsåtgärder under dess myndighet. Utan säkerhetsrådets bemyndigande må dock tvångsåtgärder ej företagas enligt regionala avtal eller av regionala organ” (www.sfn.se - 2010-05-23) Rätten till humanitär intervention omfattas varken i FN-stadgan eller modern internationell rätt vilket innebär att NATO:s agerande var fel enligt dessa. Interventionen i Kosovo var därför ett bakslag för utvecklingen att förbjuda användningen av våld för att lösa tvister, undantaget under FN:s godkännande.

Politiska tänkare har framlagt två typer av motiveringar för suveränitet och icke-intervention. Ett argument baseras på staternas legitimitet i det internationella systemet och det andra regimers legitimitet i termer av dess folk. Internationell legitimitet antar att existerande stater som suveräna medlemmar i det decentraliserade, statscentrerade internationella samhället har rätt till erkännande och respekt samt rätten till politisk autonomi och dess följd, en plikt om icke-intervention. Precis som individer har inneboende rättigheter som liv och frihet, har också politiska gemenskaper som stater grundläggande rättigheter. Den andra motiveringen, inrikes legitimitet, antar att stater har rätt till respekt och support endast när de uppfyller sina grundläggande skyldigheter mot sina folk. Detta innebär i grunden att stater har ett ansvar att hedra folks kollektiva krav på självbestämmande och att skydda individers grundläggande rättigheter. Ur detta perspektiv är regimer legitima i den mån att folket stödjer dem och i den mån som grundläggande rättigheter skyddas. Medan internationell legitimitet fokuserar på staters rättigheter och skyldigheter, fokuserar inrikes legitimitet på personers

rättigheter inom politiska gemenskaper. (Amstutz, 2008, s.154f) Genom att intervensera i Kosovo kränkte NATO Serbiens internationella och inrikes legitimitet vilket innebär att interventionen inte kan rättfärdigas enligt internationell lag.

Politiska tänkare har också framlagt moraliska och juridiska argument för etisk legitimering av suveränitet och icke-intervention. Det mäktigaste av dessa är det utilitaristiska argumentet att suveränitet och icke-intervention måste hedras om order i det globala samhället ska bevaras. Enligt tesen är intervention fel, illegalt och moraliskt oförsvarbart eftersom det främjar internationellt kaos och instabilitet genom att uppmuntra mot-intervention, militära konflikter och även storskaliga krig. Denna konsekvens baserade moral menar att om den globala ordningen ska upprätthållas, måste den befintliga världskartan hedras. Den internationella ordningen kan inte upprätthållas när stater inte respekterar andra medlemsstaters territoriella integritet och politiska självständighet. (Amstutz, 2008, s.156) För att det internationella samhället inte ska kollapsa är det alltså viktigt att upprätthålla staters lagliga rättigheter även om man inte finner en del stater moraliskt acceptabla. Oavsett hur allvarliga övergreppen var mot kosovoalbanerna så var det inte rättfärdigt av NATO att kränka Serbiens suveränitet och icke-interventionsprincipen. Istället medförde interventionen till att ordern i det globala samhället blev mer ifrågasatt och det kunde ha lett till ett storskaligt krig mellan NATO och Ryssland. Militära interventioner utgör alltså ett fundamentalt moraliskt problem i det globala samhället. Eftersom ett antal viktiga normer reglerar det internationella samfundet är problemet med interventioner i huvudsak om normen om icke-intervention kan kränkas för att främja andra legitima mål som exempelvis mänskliga rättigheter. Även när det finns övertygande bevis för att suveräniteten kan åsidosättas har forskare identifierat normer som skall uppfyllas innan man kan tillgripa militära åtgärder. Några av de viktigaste bland dessa normer har utvecklats från Just War teorin. Dessa innehåller följande: sista utväg, proportionalitet och sannolikhet för framgång. Ingen militär intervention bör utföras om inte alla icke-våldsamma alternativ först har uttömts. Skadorna som den militära interventionen orsakar bör vara proportionella till det goda syftet man har att åstadkomma. Det måste också finnas stor sannolikhet att uppnå de mål som motiverade interventionen i första början. (Amstutz, 2008, s.159) Som vi ska se nedan så kan NATO:s intervention också inte rättfärdigas enligt flertalet av kriterierna i Just War teorin.

NATO:s attacker på Serbien gjordes inte med övertygande nog kraft för att övervinna alla presumtioner om tvivel. Motsägelsefullheten över huruvida man skulle attackera Belgrad för dess Kosovo politik var betydande och många. Det fanns allvarligare och mer oprovocerade angrepp mot minoriteter i många delar av världen. Den etniska konflikten och humanitära situationen i Kosovo var knappast av samma skala som exempelvis i Kambodja under 1960-talet och Rwanda under 1990-talet. FN och västmakterna hade få svårigheter att hålla sig tillbaka och inte agera när massmord begicks i dessa två länder. Omfattningen av serbiska styrkors dödande var grovt överdrivna och den humanitära kostnaden och andra

krigskostnader var kraftigt nedtonade. Precis som påståenden om irakiska massförstörelsevapen visade sig vara starkt överdrivna och förstärkta genom media, var påståenden om massmord på upp till 200.000 människor i Kosovo överdrivna och förstärkta av media. (Thakur, 2006, s.212f) Därför kan man enligt Just War teorin ifrågasätta NATO:s orsak och avsikt för interventionen.

Grunden för att skilja mellan serber och kosovoalbaner hade ignorerat århundraden av konflikter och den skiftande cykeln av förtryck och repression mellan de två grupperna. Kosovoalbanerna kan inte lägga beslag på den oskyldiga offerrollen likt judarna under nazisterna. De inhumana metoderna som användes i syftet för en humanitär intervention är gemensamma för både Kosovo och Irak. NATO:s flyganfall hindrade inte omfattande grymheter mot civila på marken i Kosovo eller massutvandring av flyktingar till grannländerna. NATO:s krig från luften flyttade hela bördan av risk och skada till målet samhället, inklusive kosovoalbanerna, de förmodade stödmottagarna och oskyldiga civila serber. Listan för bombmål hade utökats till vatten- och el infrastruktur samt TV stationer, vilket utsatte civila för ökad risk. Detta hade medvetet accepterats av politiska ledare för att minska risken för deras egna soldater, något som kan peka på kriminalitet från NATO:s sida. (Thakur, 2006, s.213f) Även här kan man ifrågasätta huruvida NATO uppfyllde kriterierna i Just War för diskriminering och proportionalitet. Det är uppenbart att icke-militära mål attackerades och att civila utsattes för fara. Enligt det pliktetiska perspektivet är det alltid fel att döda.

NATO:s intervention medförde många negativa konsekvenser. Interventionen bidrog till att intensifiera serbiska övergrepp på kosovoalbanerna som till en början var riktade mot UCK. Flyktingkatastrofen blev mycket värre under kriget än det var innan. När serberna drog sig ur Kosovo och strukturerna för statsförvaltning kollapsade bidrog det till att UCK flyttade fram sina positioner i vakuumet som hade uppstått, dessutom ökade graden av kriminella organisationer. Serberna rensades nu ut av albanerna i vedergällnings attacker. I denna kaotiska miljö blev Kosovo ett betydande destinationsland för kvinnor och flickor tvingade till prostitution när KFOR i juli 1999 hade utplacerats och UN Mission in Kosovo (UNMIK) hade etablerats som civil administration. Fem år efter kriget hade NATO och FN administrationen fullständigt misslyckats att skydda de mest utsatta invånarna, den etniska icke-albanska minoriteten. Uppemot 250000 serber och 100000 Muslimer, romer, turkar och judar hade drivits ut av extremistiska kosovoalbaner i över 4000 dokumenterade attacker. Jiri Dienstbier, FN:s särskilda rapportör för mänskliga rättigheter drog slutsatsen att Kosovo var en mer farligare plats 2004 än det hade varit före den 24 mars innan NATO:s intervention. Etniskt våld drog över Kosovo i mars 2004 där serbiska kyrkor och den serbiska minoriteten var offer. (Thakur, 2006, s.219f) Enligt konsekvensetiken kan man konstatera att konsekvenserna av NATO:s intervention inte blev så goda som möjligt. Visst stoppade man kanske ett planerat massmord på kosovoalbanerna från serbernas sida. Men konsekvensen av interventionen blev istället att serberna fördrevs av kosovoalbanerna vilket NATO och FN misslyckades med att förhindra.

Som vi kan se så kan den humanitära interventionen i Kosovo på flera olika kriterier inte rättfärdigas enligt Just War teorin. Dessutom kan man enligt de två etiska perspektiven finna argument för att interventionen inte kan rättfärdigas. Det huvudsakliga argumentet för att interventionen inte kan rättfärdigas är att de centrala värdena suveränitet och icke-inblandning kränktes av NATO genom våldsanvändning utan godkännande från säkerhetsrådet.

6 Avslutning

Det framgår att NATO:s humanitära intervention i Kosovo 1999 är ett tydligt problematiskt ämne som det går att diskuteras mycket kring. Genom vårt arbete har vi kommit fram till att man kan både rättfärdiga och inte rättfärdiga interventionen i Kosovo. Svaret beror på vilka värden man har som utgångspunkt och väljer att prioritera.

De som förespråkar att interventionen kan rättfärdigas menar att värnandet av mänskliga rättigheter är viktigare än normer som tidigare dominerat den internationella arenan. När stater inte kan eller vill beskydda sin befolkning från grova övergrepp förlorar de sin rätt till suveränitet och ansvaret faller på det internationella samfundet att agera för att beskydda mänskliga rättigheter. Utvecklingen efter kalla kriget har varit den att våldsamma inomstatliga konflikter blivit allt vanligare inom så kallade misslyckade stater. För att hejda de ökade våldsamma konflikter togs det efter millenniumskiftet år 2001 fram en rapport (R2P) av en kanadensisk tillsatt internationell kommission på begäran av den dåvarande FN generalsekreteraren Kofi Annan. (Amstutz, 2006, s. 101) Rapporten föreslår att synen på staternas suveränitet bör omvärderas. Istället för att det ska ses som en stats rätt till självständighet så bör det ses som att suveräniteten medför ett ansvar att skydda sin befolkning.

Utvecklingen av den etniskt upptrappade konflikten i Kosovo hade skapat en humanitär kris som gjorde att omvärlden var tvungen att agera. Efter erfarenheter från kriget i Jugoslavien 1991-1995 där omvärlden såg passivt på medan fruktansvärda hemskheter begicks kunde man inte längre låta liknande händelser fortsätta i Kosovo. Nu ville man istället agera för att förhindra ett eventuellt folkmord på kosovoalbanerna från Milosevic regimen. Genom att göra det agerade man i den anda som R2P idag förespråkar.

De som däremot förespråkar att interventionen i Kosovo inte kan rättfärdigas menar att internationella normer som suveränitetsprincipen och icke-interventionsprincipen inte bör brytas. Staternas suveränitet är en garant för den globala ordningen menar man. När en stats suveränitet blir kränkt genom en intervention kan det leda till oordning i den internationella politiken och skapa stormaktskonflikter. För att förhindra en sådan utveckling bör därför suveräniteten respekteras i alla lägen.

När NATO kränkte Serbiens suveränitet och bröt icke-interventionsprincipen gjorde man det utan FN:s säkerhetsråds godkännande. I FN-stadgan står det fastställt att man ska lösa tvister genom fredliga medel och att man inte får hota

eller använda våld mot en stats territoriella integritet och politiska självständighet. Alla FN:s medlemsstater har förbundit sig att följa stadgan, vilket gör att NATO:s handlingar i konflikten inte kan rättfärdigas enligt internationell lag.

I vår uppsats ville vi undersöka huruvida NATO:s humanitära intervention i Kosovo kunde rättfärdigas enligt två etiska perspektiv och Just War teorin. Svaret vi kom fram till är att det går att finna argument både för och emot interventionen enligt de två etiska perspektiven. Det kan exempelvis vara en plikt att skydda de mänskliga rättigheterna som enligt R2P rapporten. Men det kan också vara en plikt att inte kränka etablerade normer och värden som suveränitetsprincipen och icke-interventionsprincipen enligt internationell lag. Dessutom är det enligt pliktetiken fel att döda vilket innebär att humanitära interventioner inte kan genomföras riskfritt utan att civila drabbas. Enligt det konsekvensetiska perspektivet bör man intervensera för att förhindra konsekvenser som etnisk rensning och folkmord. Men enligt perspektivet kan det också vara fel att intervensera då det kan leda till negativa konsekvenser som förvärrar situationen.

Enligt Just War teorins kriterier för att en intervention ska vara rättfärdig kan man både hitta argument för och emot att fallet med NATO:s så kallade humanitära intervention var rättfärdigt men också inte. Förespråkarna för att interventionen var rättfärdig menar att NATO:s orsak och avsikt var rättfärdiga. Dessutom agerade organisationen genom humanitär intervention som sista utväg och man hade stor sannolikhet för framgång. Förespråkarna emot interventionen menar att NATO saknade auktoritet då våldsanvändningen inte hade godkänts av säkerhetsrådet. Man ifrågasätter NATO:s egentliga orsak och avsikt för interventionen då det uppenbarligen fanns motsägelsefullheter inom organisationen. NATO kritiserar också för hur den humanitära interventionen genomfördes. Istället för att skicka in marktrupper i Kosovo valde NATO att angripa Serbien från luften och på så vis inte riskera egna soldaters liv. Men denna taktik kom istället att utsätta den civila befolkningen för fara då även icke-militära mål attackerades.

Det må vara så att NATO hade en rättfärdig orsak att intervensera i Kosovo på grund av Milosevic regimens övergrep på kosovoalbanerna. Milosevics politik gav omvärlden rätt att ingripa i Serbiens interna problem. Milosevics regim begick brott mot mänskligheten tidigare under krigen i Kroatien och Bosnien och Hercegovina, vilket innebar att de skulle kunna göra det igen. Däremot kan man vara skeptisk till NATO:s sätt på vilket interventionen genomfördes. Interventionen kanske inte genomfördes på ett humanitärt sätt som den påstås av NATO. Är man villig till att döda så måste man också riskera att bli dödad. NATO ville inte riskera sina soldaters liv vilket resulterade i att ca 500 civila serber dödades. Dessutom bombades icke-militära mål som sakade relevans för situationen i Kosovo som istället kom att drabba den civila befolkningen. Avslutningsvis kan man alltså både rättfärdiga och orättfärdiga interventionen i Kosovo. Svaret beror på vilka värden man värderar högre än andra i sin argumentation.

7 Referenser

Litteratur

- Aggestam, Karin, 2004. *Inledning: Teoritraditioner om rättfärdiga krig*, i Aggestam, Karin (red), *(O) Rättfärdiga Krig*, Lund: Studentlitteratur.
- Ahmeti, Sevdije, 2000. "My Father Was Burned Alive": Testimonies from Kosovo Refugees, i Buckley, William Joseph (red), *Kosovo: Contending Voices on Balkan Intervention*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Company.
- Amstutz, Mark R., 2008. *International Ethics. Concepts, Theories and Cases in Global Politics*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Badersten, Björn, 2006. *Normativ metod. Att studera det önskvärda*. Lund: Studentlitteratur.
- Beckman, Ludvig, 2006. *Idékritik och statsvetenskapens nytta*, Statsvetenskaplig Tidskrift, årg 108 nr 4.
- Bergström, Göran - Boréus, Kristina, 2005. *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Bring, Ove, 2002. *FN-stadgan och världspolitiken: om folkrättens roll i en föränderlig värld*, Stockholm: Norstedts förlag.
- Chomsky, Noam, 1999. *The New Military Humanism: Lessons from Kosovo*. London: Pluto Press.
- Chomsky, Noam, 2000. *A New Generation Draws the Line: Kosovo, East Timor and the Standards of the West*. London: Verso
- Demker, Marie, 2006. *Mänskliga rättigheter*, i Gustavsson, Jakob & Tallberg, Jonas (red.), *Internationella relationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Elshtain, Jean Bethke, 2000. *Kosovo and the Just-War Tradition*, i Buckley, William Joseph (red), *Kosovo: Contending Voices on Balkan Interventions*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Company.
- Englar, Mary, 2005. *Bosnia-Herzegovina in Pictures*, Minneapolis: Twenty-First Century Books.
- Eriksen, Jens-Martin & Stjernfelt, Frederik, 2004. *Hatets anatomi: resor i Bosnien och Serbien*, Stockholm: Ruin Förlag AB.

- Evans, Graham & Newnham, Jeffery, 1998. *Penguin Dictionary of International Relations*. London: Penguin Books.
- Glenny, Misha, 1993. *The fall of Yugoslavia*, London: Penguin Books.
- Goldmann, Kjell – Pedersen, Mogens N. – Østerud, Øyvind (red.), 1997. *Statsvetenskapligt lexikon*. Stockholm: Universitetsförlaget.
- Höglund, Anna T., 2004. *Teologi, genus och rättfärdiga krig*, i Aggestam, Karin (red), *(O) Rättfärdiga Krig*, Lund: Studentlitteratur.
- Ignatieff, Michael, 2001. *Det virtuella kriget: Kosovo och därefter*. Göteborg: Daidalos.
- Kaldor, Mary, 2000. *Nya och gamla krig*, Göteborg: Daidalos.
- Koskeniemi, Martti, 2002, "The Lady Doth Protest Too Much" *Kosovo, and the Turn to Ethics in International Law*, *Modern Law Review*, Vol. 65, no.2.
- Landman, Todd, 2008. *Issues and Methodes in Comparative Politics*, London: Routledge.
- Little, David i Buckley, 2000. *Force and Humanitarian Intervention: The Case of Kosovo*, i William Joseph (red), *Kosovo: Contending Voices on Balkan Interventions*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Company.
- Malcolm, Noel, 1998. *Kosovo: A Short History*. London: Macmillan.
- Nilsson, Jonas, 2004. *Världspolitikens Dagsfrågor: Kosovo under FN-styre*. Nr.10
- Nye, Joseph S. Jr., 2004. *Att förstå internationella konflikter*. Malmö: Liber.
- Resic, Sanimir, 2006. *En historia om Balkan: Jugoslaviens uppgång och fall*, Lund: Historiska Media.
- Robertson, Alexa, 2006. *Globalisering*, i Gustavsson, Jakob & Tallberg, Jonas (red.), *Internationella relationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Schulz, Lindholm, Helena, 2002. *Krig i vår tid*. Lund: Studentlitteratur
- Silber, Laura & Little, Allan, 1997. *Yugoslavia: Death of a nation*. London: Penguin Books.
- Sjölin, Mats, 2004. *Politisk etik*. Lund: Studentlitteratur.
- Syse, Henrik, 2004. *Rättfärdigt krig: Om militärmakt, etik och ideal*. Stockholm: Natur och kultur.

Sörensen, Jens Stilhoff, 2008 (nr 7-8). Världspolitiken Dagsfrågor, *Kosovo - vägen till oavhängighet*.

Tanner, Marcus, 2001. *Croatia: A Nation Forged in War*, New Haven: Yale University Press.

Thakur, Ramesh, 2006. The United Nations, *Peace and Security: From Collective Security to the Responsibility to Protect*, Cambridge: Cambridge University Press.

Thomas, Robert. 1999. *Serbia under Milosevic: Politics in the 1990s*, London: C. Hurst & Co. Publishers Ltd.

Walzer, Michael, 2005. *Arguing about War*, New Haven: Yale University Press.

Walzer, Michael, 2006. *Just and Unjust Wars. A Moral Argument With Historical Illustrations*. New York: Basic Books.

Wijk, Erik, 1999. Jugoslavien och dess splittring – några fragment, i Wijk, Erik m.fl., Fredsbomber över Balkan: Konflikten om Kosovo, Stockholm: Karneval förlag

Internet

Hjertén, Linda, Ny massgrav hittad i Serbien, Aftonbladet.
<http://www.aftonbladet.se/nyheter/article7103201.ab> – 10 maj 2010

Nationalencyklopedin
<http://www.ne.se/icke-inblandningsprincipen> - 29 april 2010

Nationalencyklopedin
<http://www.ne.se/suver%C3%A4nitet> – 30 april 2010

Svenska FN-förbundet
<http://www.sfn.se/fn-info/om-fn/fn-stadgan/> – 7 maj 2010

United Nations General Assembly Resolution 2131(XX), *Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of Their Independence and Sovereignty*. JURIST Legal News and Research.
<http://jurist.law.pitt.edu/2131.htm> - 7 maj 2010